

rozdziale jedenastym przedstawiono perspektywy zmian w produkcji oklein na tle rozwoju przemysłu meblarskiego.

Książka J. Gromadzkiego daje pełny pogląd na całokształt zagadnień związanych z produkcją oklein, przedstawia wartość teoretyczną i praktyczną. Stanowi ona ważną pozycję w polskiej literaturze fachowej i odegra pozytywną rolę w dziedzinie dydaktyki i praktyki drzewnictwa.

Roman Rabiej

Stojanow W. Istorija na gorskoto stopanstwo na Balgarija (Historia gospodarstwa leśnego w Bułgarii). Cz. I Sofia 1968, s. 273. Wydawnictwo Bułgarskiej Akademii Nauk.

Dzieje leśnictwa bułgarskiego zostały w całości i gruntownie opracowane dzięki członkowi Akademii Nauk Rolniczych prof. W. Stojanowowi. Pierwsza część jego pracy dotyczy okresu do 9 września 1944 r., gdy nastąpiło oswobodzenie Bułgarii od hitlerowskiego najeźdźcy i obejmuje czasy od ostatnich dziesięcioleci panowania tureckiego w Bułgarii. Druga część pracy mająca się dopiero ukazać będzie dotyczyła leśnictwa w Bułgarskiej Republice Ludowej.

Książka składa się z siedmiu rozdziałów.

W pierwszym omawiany jest stan lasów i leśnictwa Bułgarii jeszcze pod władzą turecką. Poza danymi statystycznymi co do powierzchni lasów, składu gatunkowego, stosunków własnościowych, omówiono daleko idące wyniszczenie lasów wszędzie tam, gdzie dostęp do nich był możliwy oraz hamowanie naturalnego odnowienia lasów przez wypas w nich inwentarza żywego, przede wszystkim owiec i kóz. Ogromną przewagę miały lasy liściaste, przy czym dąb odgrywał w nich szczególnie dużą rolę. Dane statystyczne wskazywały, że w połowie ub. stulecia lasy zajmowały około 45% po-

wierzchni kraju, dane te jednak nie były ścisłe i w rzeczywistości powierzchnia ta była znacznie mniejsza. Dopiero w latach pięćdziesiątych ubiegłego stulecia powstały pierwsze próby opracowania norm prawnych dotyczących lasów i ustalenia podstaw polityki leśnej na obszarach należących do Turcji, a z których powstała w przyszłości niezależna Bułgaria.

Rozdział drugi dotyczy okresu od zdobycia przez Bułgarię niepodległości (1878 r.) do końca XIX w. W tych czasach nastąpiło stopniowe przenikanie gospodarki kapitalistycznej, przy czym sam upadek panowania tureckiego był połączony z rozbiciem modelu feudalnej gospodarki ustalonego przez Turcję. Według niedokładnych danych statystycznych, z końcowych lat omawianego okresu, obszar zalesiony miał wynosić 31,6% powierzchni kraju. Większość stanowiły lasy komunalne, a mianowicie trochę ponad połowę powierzchni leśnej, 30% tej powierzchni — lasy państwowe, 17% — lasy prywatne, głównie lasy należące do osób posiadających poniżej 50 ha lasu i wreszcie drobny odsetek lasy kościelne, klasztorne itp. Z powstaniem państwa bułgarskiego stało się rzeczą konieczną powołanie aparatu do administrowania lasami państwowymi i mającego pieczę nad resztą lasów. Brak osób z odpowiednim przygotowaniem teoretycznym i praktycznym utrudniał zorganizowanie właściwych władz leśnych. Szczególną trudność sprawiał brak norm prawnych regulujących użytkowanie lasów komunalnych przez ludność wiejską i miejską. Te, jak i inne sprawy starano się oprzeć na odpowiednich ustawach i dla ich opracowania sprowadzono wybitnych leśników zagranicznych, przede wszystkim Francuzów. Uchwalone ustawy miały charakter postępowy, ale nie uwzględniały prymitywnych warunków panujących w Bułgarii i w praktyce nie były realizowane. Sytuację pogarszał fakt, że aparat administracyjny często świadomo-

mie dopuszczał liczne nadużycia i przekroczenia ustaw mających na celu ochronę lasów. Prowadziło to do dalszej ich dewastacji. Do ważnych zadań należał pomiar lasów i inwentaryzacja bogactw leśnych, które realizowano bardzo opornie. Rozwój przemysłu jak i eksport drewna powodowały, że poza zużyciem jego na opał rosło coraz większe zapotrzebowanie na drewno użytkowe. Szczególnie szybko rosło zapotrzebowanie na drewno drzew iglastych. W omawianym okresie może być jedynie mowa o zaczątkach tworzenia szkółek leśnych i sztucznych zalesień. Dopiero w końcu ub. stulecia czynione były próby uruchomienia niższego szkolnictwa leśnego, jak również powołania towarzystwa leśnego.

W rozdziałach trzecim i czwartym omówiono zagadnienia dotyczące lasów i leśnictwa w Bułgarii w latach 1901 do 1918, a więc do końca pierwszej wojny światowej. W powyższym okresie następuje pewne usprawnienie administracji leśnej i zwiększenie liczby leśników terenowych z odpowiednim przygotowaniem, dzięki zwiększeniu się liczby osób z wyższym lub średnim wykształceniem leśnym zdobytym w uczelniach zagranicznych. Następują też dalsze akty ustawodawcze w sprawie ochrony lasów przed wyniszczeniem. Nadal jednak istnieje niewspółmierność pomiędzy zaleceniami ustaw a stosowaniem ich w praktyce. Znaczne zapotrzebowanie na drewno, rozwój przemysłu drzewnego (głównie tartaków) i dopływ obcych kapitałów inwestowanych w eksploatacji lasów bułgarskich — wszystko to powoduje pogłębiające się zachwianie równowagi między przyrostem drewna a jego użytkowaniem.

Rozdział piąty dotyczy okresu 1918 do 1933, to jest do czasu rozpoczęcia przygotowań do drugiej wojny światowej. W omawianych latach daje się dostrzec pewną poprawę w stanie lasów Bułgarii pomimo istnienia nadal wielu niekorzystnych dla nich okolicz-

ności. Szczególnie duże znaczenie miało przekształcenie w 1925 r. wydziału rolniczego w uniwersytecie w Sofii na wydział rolniczo-leśny. Zapewniło to powstanie należycie wyszkolonych kadr leśnych. Poza tym zaczęło rozwijać się również szkolnictwo leśne średnie i niższe. Należy wspomnieć o pomyślnym rozwoju dwóch towarzystw leśnych, o powstawaniu doświadczalnictwa leśnego i rozwijaniu się leśnego piśmiennictwa. W tych warunkach powstały przesłanki do zakończenia pomiaru i rozgraniczania lasów, do przystąpienia na dużą skalę do ich urządzenia, rozszerzenia akcji zalesieniowej i walki z erozją na terenach górskich. Zarazem następuje dalsze uzupełnianie istniejącego ustawodawstwa leśnego. Powierzchnia leśna stanowiła w 1925 r. 28,4% powierzchni kraju. Lasy iglaste zajmowały 12% powierzchni leśnej, liściaste 85%, a mieszane 3%. Lasy wysokopiennie zajmowały 35,8%, niskopiennie 61,6%, inne 2,6%. Co się tyczy stosunków własnościowych, to lasy państwowe zajmowały 29%, komunalne 53%, prywatne i inne 18%.

W tym okresie nastąpił silny rozwój przemysłu drzewnego, przede wszystkim mechanicznej przeróbki drewna, ale też i chemicznej. Duże rozmiary przyjęło przenikanie kapitału zagranicznego, przede wszystkim niemieckiego, do przemysłu drzewnego i eksploatacji lasów. Wzysk robotników zatrudnionych w leśnictwie i drzewnictwie był znaczny. Reakcją na ten wyzysk był rozwój spółdzielni robotniczych, których członkowie byli zatrudnieni w eksploatacji lasu, a cieszących się, poza pewnymi okresami, poparciem państwa. Objawem negatywnym był niedostateczny rozwój sieci dróg leśnych.

Ostatnie dwa rozdziały dotyczą okresu od 1933 r. do niemal końca 1944 r., gdy zwyciężono hitlerowski okupanta. Jest to okres rosnącej ingerencji kapitału niemieckiego do leśni-

ctwa i przemysłu drzewnego Bułgarii, rosnącej niszczyielskiej eksploatacji lasów. Autor należycie przedstawił ujemne skutki dla leśnictwa i drzewnictwa Bułgarii tego okresu, powodujące wiele trudności w uporządkowaniu omawianych spraw w Bułgarskiej Republice Ludowej.

Książka kończy się ogólnym rzutem oka na drogę, którą przebyło leśnictwo i drzewnictwo Bułgarii. Praca została zaopatrzona w wyczerpującą literaturę przedmiotu.

Omawiana książka stanowi cenny zbiór wiadomości dla każdego, kto chce się zaznajomić z dziejami leśnictwa bułgarskiego. Jasny i oparty na źródłach wykład należy do szczególnie wartościowych elementów tej książki. Tego rodzaju praca jest potrzebna nie tylko leśnikom i historykom, ale i szerokiemu gronu leśników i historyków w wielu krajach świata.

Antoni Żabko-Potopowicz

Klucze do oznaczania owadów Polski. Wydawca Polskie Towarzystwo Entomologiczne za pośrednictwem Państwowego Wydawnictwa Naukowego, Warszawa 1970, z zasiłku Polskiej Akademii Nauk, nakład 1000 + 80 egz. Część XXVII, zeszyt 60, Motyle — *Lepidoptera*, rodzina Powszelatki — *Hesperiidae*, opracował doc. inż. Mieczysław Krzywicki, stron 33, rysunków 81.

Zeszyt powyższy jest 67 zeszytem z serii kluczy do oznaczania owadów Polski, a 22 opracowanym w ramach części XXVII.

Rodzina Powszelatki — *Hesperiidae* obejmuje około 2500 gatunków. Najliczniej reprezentowana jest w tropikalnej Ameryce. W Europie występuje ok. 40 gatunków, w Polsce natomiast 18 zgrupowanych w 11 rodzajach oraz 2 podrodzinach: *Pyrginae* i *Hes-*

periinae. Autor opisuje ponadto 1 rodzaj i 4 gatunki mogące występować w Polsce.

Owady doskonałe pojawiają się u nas od maja do sierpnia, głównie w lipcu. Lot mają bardzo szybki i gwałtowny. Lubią miejsca ciepłe, nasłonecznione, przebywają na kwiatach lub w wilgotnych miejscach na drogach. Większość gatunków krajowych występuje w jednym pokoleniu.

Gąsienice żerują przeważnie na różnych gatunkach traw, w tym również na łąkach śródleśnych. Część gatunków występuje na pięciornikach, niektóre występują m. in. na malinach leśnych, poziomkach i prawoślazach. Gąsienice żerują na ogół pojedynczo w sprzędzonych liściach.

Poczwarki przebywają w lekkim oprzędzie z liści lub traw.

Taksonomia gatunkowa w kluczu oparta jest głównie na morfologii skrzydeł i budowie aparatów kopulacyjnych samców. Do określenia większości gatunków konieczne jest wyparowanie samczych aparatów kopulacyjnych, ponieważ gatunki rodziny *Hesperiidae* mają duże podobieństwo zewnętrzne.

W kluczu zamieszczono 81 rysunków, w tym 56 oryginalnych ilustrujących morfologię skrzydeł i 25 ilustrujących samcze aparaty kopulacyjne w całości lub fragmentach.

Klucz zawiera ponadto wykaz wybranego piśmiennictwa, w którym autor omawia krótko aktualną wartość ujętych pozycji. Ponadto w kluczu zamieszczony jest skorowidz nazw łacińskich oraz podział XXVII części kluczy na 66 zeszytów.

Autor uwzględnia poza tym istniejące nazwy polskie rodzajowe i gatunkowe.

Roman Gołębiowski